

Ластівки над Гутою

Василь Чухліб

Ще звечора склали вони у фанерний сундучок теслярський інструмент: долота, рубанок, свердла — велике і менше, струг, рівень, складаний метр, моток шнура і шматочок крейди. А на світанку вже крокували лісовою дорогою — попереду дідусь Федір із сундучком за плечима та сокирою за поясом, услід — Васильок, свою сокирку він також прилаштував за поясом, якого викроїв йому дідусь із шматка шкіри-сириці.

Залюбки вистрибував Васильок зволоженою ранковим туманом лісовою дорогою, було йому легко й радісно від того, що ранок такий лагідний, сонячний, що йдуть вони в партизанську Гуту., і не просто як гості — йдуть будувати хату тітці Софії. Приходила вона недавно до них і бідкалася:

— У землянках тулимося. Ждали-виглядали господарів своїх, усі очі вигледіли й виплакали, а скільки їх з війни вертається... Та й ті скалічені. А будуватися ж треба, у кожного дітки-пуцьвірінки.

— Якось воно устаткується, — заспокоював її дідусь. — Попрошу ось свого напарника, щоб за мене бакени посвітив, та й пособимо тобі, правда ж, Васильку? — підморгнув онукові.

— Пособимо! — підтвердив Васильок, і тітка усміхнулася крізь сльози: — І в мене Грицик такий, до всього вдатний.

Дорога до Гути все лісом та лісом. Обабіч — сосни стіною, поміж ними дуби-нелині, мов вартові у рудих киреях, ще не скинули торішнього листя. А берізки, що подекуди аж на дорогу повибігали, вже зазеленіли. Усе те помічає Васильок, бачить, як і білка нечутно

з гілки на гілку майне блискавицею, і як дятел прилаштовує шишку в своїй кузні.

Отак і дорога спливає. А дідусь, мабуть, притомився, піт витирає з чола.

— Давайте я сундучок піднесу, — пропонує Васильок.

— Е, ще й ти здоволишся ношею, — каже дідусь. — Ось дійдемо до містка через Жерело, а там ще половина дороги.

До Жерела-то дійшли, а де ж місток? Тільки палі з води стирчать, а між ними якесь громаддя чорніє.

— Наче танк, — роздивляється Васильок. — Перевернувся чи що?

— Перевернули! — сміється дідусь. — Партизани. Це німецький броньовик, до їхнього табору пробирався. А тепер ми по ньому переберемось.

Через броньовик перекинуті дошки соснові. По них і перейшли на той бік.

І далі був ліс, тільки не зелений, а чорний. Не було віття на деревах, одні обвуглені стовбури стояли. І не чути було співу птахів, не видно білок.

— Фашисти спалили, — сказав дідусь, угадавши ще не вимовлене притихлим Васильком запитання. — Видно, не тільки партизанів, кожної деревини тут боялися.

Васильок і далі йшов мовчки, дивився тільки собі під ноги. На дорозі подекуди

пробивалась блідо-зелена трава й снували мурашки.

— Ось і Гута, — мовив дідусь, і Васильок підвів голову.

— Де ж вона? — вирвалося в нього.

Перед ними лежало пустирисько, а на ньому то тут, то там стирчали незвичні для ока голі печі з довгими шиями-димарями. З деяких курився димок.

— Ну, нам он до тієї берези, — тільки й сказав дідусь і прискорив ходу, хоч і був, видно, стомлений.

— Робітнички мої прийшли! — зраділа тітка Софія і тут же заметушилася: — Де ж я вас посаджу, чим же я вас пригощу? Горох є варений та квас березовий.

— Гороху ми ще не заробили, а кваску — не проти. Отут, під березою, й перепочинемо, — присів дідусь на вузлувате коріння, що випиналося з землі.

Гричик — веснянкуватий хлопчина у маєчці з парашутного шовку та коротких полотняних штанях — приніс повний глечик квасу.

— Пийте, у нас ще ціла діжка є! — припрошував.

— А добрий квасок! — хвалив дідусь. — Либонь, з цієї берези?

— Ні, не з цієї, з лісових, що аж за Великою Гаткою. Нашої ми не займаємо: одна на всю Гуту лишилася.

— А то що ондечки, із-за пагорбка виглядає? — запитав Васильок. — Наче хата?

— Хата і є, — цвиркнув крізь зуби Гричик. — Поліцаєва. Це він, гадюка, німчуру сюди навів. Вони б самі у наших лісах та болотах дороги не знайшли. Проте й назад мало хто вибрався. Усипали їм партизани. Та встигли фашисти село спалити. Люди тоді в болоті рятувалися. А та хата тепер — пустою, ніхто не хоче в ній селитися, краще в землянці перебути...

Поки дідусь відпочивав, Васильок заглянув у землянку. Було там напівтемно, бо ж єдине віконце-шибочка в стелі не могло все освітити. Та Васильок розгледів полик, у кутку щось схоже на стіл на вкопаних у долівку стовпцях, замість стільців — пеньки грушеві. Добру частину помешкання займала металева бочка-грубка. Над столиком висів портрет молодого усміхненого дядечка, обрамлений вінком з вересу. Побачивши, що Васильок придивляється до портрета, Гричик сказав:

— Як фашисти підходили, мама закопала таткові речі. Ось і збереглася карточка.

А на обійсті вже видзенькувала сокира, пахло свіжою живицею. Дідусь, закахавши рукава полотняної сорочки, тесав соснову колоду. Васильок з Гричиком і собі взялися за сокирки.

— О, та в нас ціла бригада тепер! — радів дідусь. — Але спочатку треба розмітку зробити.

Прикладали до колоди намащеного крейдою шнура, туго натягували, а дідусь бринькав ним, і на корі відбивалася рівенька лінія.

— Отак по цій мітці й тешіть, щоб було як у справжніх теслярів.

Здавалося, що нескладна робота, й старалися хлопці, але не дуже так виходило, як дідусь учив. Сокира то ковзає по колоді, а то бере завелику тріску. А дідусь он як легко теше і рівно по шнурочку.

— А це хто тут хазяйнує? — почувся хриплавий голос, і теслярі випросталися й побачили, що до них підходить стрункий, худорлявий чоловік у гімнастерці й військовому кашкеті. — Тепер уже бачу: родичі Софіїні, — здоровкається з дідусем лівою рукою, бо правої немає, тільки рукав порожній за пояс заправлений. Подає руку й Василькові та Грицикові, присідає на колодку.

— Це добре, що ви прийшли, — каже. — Потешете, підготуєте деревину, а тоді бригадою будемо зруб зводити. — Хоча в бригаді — одні жінки, — зітхає. — А я ось за командира, чи то пак — бригадиром. І село треба відбудовувати, і поле обробляти. А якою силою?

— Усюди нині так: усе на плечах жінок, старих та ще отаких козаків, як вони, — киває дідусь на Василька й Грицика. — Переживемо, скоро й сили прибуде. Наші вже з Берліна повертаються.

— І я туди дійшов би, якби не оце, — смикає бригадир порожній рукав. — Ох і відплатив би за нашу Гуту, та хіба тільки за одну нашу!... Ну, погмоніли, і рушив я далі, у поле мені треба. А ви тут трудіться, майстрики...

І вони трудилися, аж спини змокрили. Аж поки дідусь не гукнув:

— Перекур! А як хто хоче — і подрімати може на сонечку. Набив тютюном люльку, пихнув димком, задивився в небо.

— Прилетіли, бач! — мовив радісно.

І Васильок та Грицик підвели чубаті голови й зацвіли оченятами, один — голубими, як льон, а другий — карими. Ластівки прилетіли! Шугають туди-сюди, то аж землі черкнуться крилами, то злинуть у небо. Чи не впізнають Гуту? А хіба ж упізнаєш...

Васильок раптом хмурніє:

— Дідусю, а де ж ластівки житимуть?

Старий пихкає люлькою, видно, не може щось путнє одразу сказати, замислюється. Бо ж ці птахи гніздяться лише під стріхою людського житла.

— Ге, дідусю, а поліцаєва хата? — перебиває його думки Грицик.

— Навряд, щоб ластівки там пригніздились, — каже глухо дідусь і береться за сокиру, й знову ходить вона по деревині, й виступає на стесаному боці живиця.

Васильок із Грициком — цікаві до всього — кілька разів, коли дідусь перекурював, бігали за пагорбок.

— Не схотіли чомусь там гнізда ліпити. Дивно... — перемовлялися.

— Ластівки лише при людях селяться, — кинув на те дідусь. — А то — дідькове лігвище.

І дзвеніли на обійсті під єдиною на всю Гуту березою сокири, дід з онуками тесали соснові колоди, треба було хутчіш зводити нову хату.